

Statistisk analys

Ingeborg Amnéus
Analysavdelningen

08-563 088 09
ingeborg.amneus@hsv.se
www.hsv.se

2012-02-28 2012/3

Ovanligt att studenter på yrkesexamensprogram byter lärosäte

Hur rörliga är studenter när det handlar om att byta mellan svenska lärosäten? Bland de studenter som börjat på ett yrkesexamensprogram är det inte särskilt vanligt att byta lärosäte och därefter fortsätta på samma program. I genomsnitt bytte bara sex procent av nybörjarna lärosäte under programmets gång. Det skiljer sig dock mellan olika program, men inget program har en hög andel studenter som bytt lärosäte.

Vad är nationell mobilitet i denna studie?

I denna analys undersöks hur vanligt det är att studenter som börjar på ett yrkesexamensprogram fortsätter på samma program men på ett annat lärosäte. Det kallas i det följande för *nationell mobilitet*. I slutet av analysen förs en diskussion om mått för nationell mobilitet.

Yrkesexamensprogrammen är väldefinierade i statistiken, och man kan därför tydligt följa den nationella mobiliteten inom ett och samma program. Vi har här valt att undersöka rörligheten inom tre nybörjarkullar: de som började på ett visst yrkesexamensprogram höstterminerna 2000, 2001 och 2002. Dessa personer började för första gången på respektive yrkesexamensprogram någon av dessa terminer, men de kan mycket väl ha studerat något annat i högskolan innan dess. Vi har enbart undersökt hur studenterna har flyttat mellan lärosäten under det att de befunnit sig på det undersökta programmet, dvs. vid vilket lärosäte deras registrering på programmet har varit. Om de utanför programstudierna har studerat vid andra lärosäten har alltså ingen betydelse i denna analys. I de fall studenter helt har lämnat högskolestudier under en eller flera terminer och därefter åter börjat studera på programmet, men på ett annat lärosäte, har detta däremot identifierats som nationell mobilitet.

Det finns vissa förhållanden som gör att vad som i statistiken ser ut som en förflyttning mellan lärosäten inte alltid är det i realiteten, eller åtminstone inte är ett aktivt val från studentens sida. Det kan vara lärosäten som har slagits samman eller lärosäten som samarbetar om att ge en utbildning.

I de fall där lärosäten under tidsperioden har slagits samman har vi i denna studie översatt uppgiften om nybörjarlärosäte till den organisation som gäller idag. Det innebär till exempel att en student som var nybörjare vid Växjö universitet och därefter har registreringar vid

Högskolan i Kalmar inte betraktas som en person som bytt lärosäte, eftersom dessa två lärosäten har gått samman till Linnéuniversitetet. Växjö universitet och Högskolan i Kalmar betraktas därmed som samma organisation under hela uppföljningstiden. Det innebär i sin tur antagligen en viss underskattning av den nationella rörligheten.

Strukturerade samarbeten mellan lärosäten kan vi i studierna av vissa yrkesexamensprogram ana oss till, men vi har inte ansett det möjligt att ta hänsyn till detta i undersökningen på annat sätt än att det kommenteras då detta är tydligt. I dessa fall har det dock varit frågan om ett byte av lärosäte, ett byte som dock varit lärosätenas snarare än studenternas val.

Mobilitet mellan lärosäten behöver inte vara direkt kopplad till geografisk mobilitet. Distansstudier eller byte till ett annat lärosäte i samma region kan betyda att studenten inte geografiskt flyttat för att studera. Samtidigt kan en student vid ett lärosäte som finns på flera orter, exempelvis Sveriges lantbruksuniversitet eller Mittuniversitetet, geografiskt flytta utan att för den skull byta lärosäte.

Sex procent av studenterna på yrkesexamensprogram har studerat vid ett annat lärosäte än nybörjarlärosätet

Höstterminerna 2000, 2001 och 2002 fanns nybörjare på ett femtiotal olika yrkesexamensprogram. Några av dessa program gavs vid ett stort antal lärosäten, vilket teoretiskt sett borde öka möjligheterna att byta till ett annat lärosäte, medan andra utbildningar endast gavs vid ett fåtal lärosäten. Yrkesexamensprogram inom lant- och skogsbruk fanns endast vid Sveriges lantbruksuniversitet – och inom dessa var det alltså inte ens möjligt att byta lärosäte. Det fanns även några ytterligare yrkesexamensprogram som enbart gavs vid ett lärosäte. Sådana yrkesexamensprogram har uteslutits ur analysen. I det följande ingår alltså enbart program där nybörjare fanns vid minst två lärosäten de studerade höstterminerna. Det innebär att 38 yrkesexamensprogram, med totalt 106 000 programnybörjare, analyseras.

Bland de yrkesexamensprogram som gavs vid två eller fler lärosäten hade i genomsnitt sex procent av studenterna studerat vid ett annat lärosäte än nybörjarlärosätet inom programmet. Det innebär att av 106 000 nybörjare har 6 000 bytt till ett annat lärosäte. Räkna på dem som avlagt examen var det ungefär fyra procent som avlade den vid ett annat lärosäte än nybörjarlärosätet. Det är inga större skillnader mellan kvinnor och män. Däremot är det skillnader mellan olika yrkesexamensprogram. Sist i analysen finns en tabell över den undersökta populationen per yrkesexamensprogram, där antalet nybörjare som varit registrerade på ett annat lärosäte än nybörjarlärosätet redovisas.

Andelen av nybörjarna som bytt lärosäte skiljer sig mellan olika lärosäten. Hur hög denna andel blir beror naturligtvis på vilka yrkesexamensprogram som fanns vid de olika lärosätena, samt hur stor andel yrkesexamensprogram med hög mobilitet utgjorde av det samlade

utbildningsutbudet i den här studien (dvs. de 38 yrkesexamensprogrammen). Ännu viktigare är dock antagligen om det finns ett strukturerat samarbete mellan vissa lärosäten.

Nationell mobilitet inom sju yrkesexamensprogram

På de flesta yrkesexamensprogram har en försumbar andel av studenterna bytt lärosäte inom programmet. För sex yrkesexamensprogram var dock andelen studenter som bytt från nybörjarlärosätet sex procent eller högre. Det var arkitekt-, logoped-, läkare-, lärare-¹, organist-, samt studie- och yrkesvägledareprogrammen. För att exemplifiera och konkretisera hur byten av lärosäte inom programmet kan se ut redovisas här uppgifter för dessa utbildningar särskilt. Två utbildningar undantas dock: logopedprogrammet och organistprogrammet.

Logopedprogrammet har under den studerade perioden haft en oregelbunden antagning; endast ett lärosäte har haft antagning alla de tre studerade terminerna. Detta, samt det låga antalet nybörjare, gör att vi inte redovisar denna utbildning särskilt. För organistprogrammet gäller att antalet nybörjare är så få att enskilda individer ges alltför stor betydelse för att de ska kunna analyseras som en grupp.

Byten mellan lärosäten inom övriga fem utbildningar kommer däremot att beskrivas kortfattat. Därtill beskrivs den rörlighet som finns inom civilingenjörs-, högskoleingenjörs- och sjuksköterskeprogrammen. Dessa tre utbildningar ligger visserligen under genomsnittet för samtliga yrkesexamensprogram, men har ett stort antal nybörjare varför de byten som görs ändå involverar ett relativt stort antal personer (mer än 300 de studerade höstterminerna).

För samtliga utbildningar gäller att antalet individer som studeras är relativt få, särskilt när de bryts ner i mindre grupper. Enskilda individers beteende får därmed en ganska stor påverkan på resultatet.

Arkitektutbildning

Höstterminerna 2000, 2001 och 2002 fanns det 820 nybörjare på tre lärosäten: Lunds universitet, Kungl. Tekniska högskolan samt Chalmers tekniska högskola. Av dessa har 50 personer, vilket motsvarar sex procent, senare varit registrerade på arkitektutbildningen på ett annat lärosäte. Det är en större andel av kvinnorna (åtta procent) än av männen (fyra procent) som har bytt lärosäte inom programmet.

En tredjedel av de studenter som bytt lärosäte har gjort det efter två terminer. I övrigt sker många byten relativt sent i utbildningen. Hälften av dem som bytt lärosäte gjorde det inför

¹ De åtta olika lärarutbildningar som då fanns har i den här analysen betraktats som en enda; "lärarexamen".

den sjätte terminen eller senare. I flera fall föregicks bytet av studieuppehåll från programmet. Andelen som bytt lärosäte är ungefär lika stor på de tre nybörjarlärosätena.

Av de 820 nybörjarna hade 450, dvs. 55 procent, avlagt arkitektexamen till och med våren 2011. De allra flesta avlade examen vid det lärosäte där de var nybörjare, men trettioåttio personer har avlagt examen vid ett annat lärosäte. Utöver dessa hade 22 personer studerat vid ett annat lärosäte under utbildningen, men antingen gått tillbaka till sitt nybörjarlärosäte vid examen eller inte tagit ut examen.

Civilingenjörsutbildning

Sammantaget började 19 930 studenter på en civilingenjörsutbildning någon av de tre studerade höstterminerna. Nybörjare fanns vid fjorton lärosäten. Fem lärosäten hade inte tillstånd att utfärda examen vid dessa tillfällen (två av dem har däremot numera examenstillstånd). Dessa fem samarbetade med lärosäten som hade tillstånd att utfärda civilingenjörsexamen.

Av de 19 930 nybörjarna hade 1 080, dvs. fem procent, varit registrerade vid ett annat lärosäte än nybörjarlärosätet. Det var samma andel bland kvinnorna som bland männen. Byte av lärosäte skedde både tidigt och sent i utbildningen. För lite mer än en tredjedel skedde bytet av lärosäte efter de två första terminerna. Ytterligare en tredjedel bytte efter de fyra första terminerna, och en knapp tredjedel bytte efter de fem första terminerna eller senare. En stor del av dem som bytte lärosäte efter de fem första terminerna eller senare var nybörjare vid något av de lärosäten som inte hade tillstånd att utfärda examen, och som alltså hade ett organiserat samarbete med lärosäten med sådant tillstånd.

Nästan 11 330, vilket motsvarar 57 procent av nybörjarna, har avlagt civilingenjörsexamen t.o.m. våren 2011. Av dessa var det ungefär 5 procent som hade avlagt examen vid ett annat lärosäte än nybörjarlärosätet. Om man räknar bort de nybörjare vid lärosäten utan tillstånd att utfärda examina och som tagit examen vid ett "samarbetslärosäte", sjunker andelen som tog examen vid ett annat lärosäte än nybörjarlärosätet till 3 procent.

Högskoleingenjörsutbildning

Högskoleingenjörsutbildning är en av de största utbildningarna sett till antalet nybörjare. De tre studerade höstterminerna började 18 000 studenter på utbildningen. Nybörjarna fanns vid sammantaget 24 olika universitet och högskolor. Det var 3 procent av nybörjarna, 560 personer, som hade bytt lärosäte. En något större andel bland männen än bland kvinnorna hade bytt lärosäte (2 respektive 3 procent).

En förhållandevis stor andel, 42 procent, av bytena skedde efter de två första terminerna. 22 procent skedde efter de fyra första terminerna, och 33 procent efter de fem första terminerna eller senare. Med undantag för Gammelkroppa skogshögskola, som samarbetar med Sveriges

lantbruksuniversitet, var andelen som bytt lärosäte på samma nivå på alla nybörjarlärosäten (1–5 procent).

Jämfört med många andra yrkesexamensprogram är det en ganska liten andel (38 procent) av nybörjarna på högskoleingenjörsprogram som avlagt högskoleingenjörsexamen. Av dem som fram till våren 2011 avlagt högskoleingenjörsexamen i dessa tre nybörjarkullar var det 3 procent som gjorde det vid ett annat lärosäte än nybörjarlärosätet.

Läkarutbildning

De tre studerade höstterminerna fanns totalt drygt 1 600 nybörjare på läkarutbildning vid sex lärosäten: Uppsala universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Linköpings universitet, Umeå universitet och Karolinska institutet. Sammantaget har cirka 110 nybörjare, vilket motsvarar 7 procent av nybörjarna, varit registrerade på ett annat lärosäte än nybörjarlärosätet. Ungefär lika stor andel av männen som av kvinnorna har bytt lärosäte.

Två tredjedelar av dem som bytte gjorde det under de första 2,5 åren av utbildningen, och av dessa skedde de flesta bytena redan efter det första läsåret.

Läkarutbildningen är en av de utbildningar som har högst andel nybörjare som avlägger examen. Det har framför allt att göra med att examen är ett krav för att få arbeta som läkare. I de tre nybörjarkullar som studeras här hade 88 procent avlagt läkarexamen. Totalt sett var det 7 procent av dem som avlade examen som gjorde det på ett annat lärosäte än nybörjarlärosätet. Alla lärosäten ligger på samma nivå i detta avseende: 5–8 procent av nybörjarna har avlagt sin läkarexamen på ett annat lärosäte.

Läroarbetsutbildning

De nybörjarkullar som studeras här började antingen på en av de åtta mer specifika läroarbetsutbildningarna som fanns före 2001 (barn- och ungdomspedagog, bildlärare, grundskollärare, gymnasielärare, hushållslärare, idrottslärare, musiklärare eller slöjdlärare), eller på den läroarbetsutbildning som infördes 2001. Flera av dem som började på en av de äldre utbildningarna övergick till 2001 års läroarbetsutbildning utan att för den skull alltid byta inriktning. Eftersom uppföljningen sträcker sig till efter 2001 har vi i denna analys valt att slå samman samtliga läroarbetsutbildningar och betrakta dem som en enda utbildning – läroarbetsutbildning.

Det fanns 34 530 nybörjare på läroarbetsutbildningarna de tre studerade höstterminerna. Läroarbetsutbildningen är spridd över hela landet och dessa terminer fanns nybörjare vid 28 universitet och högskolor. Av de 34 530 nybörjarna har 3 070, dvs. 9 procent, varit registrerade vid ett annat lärosäte än nybörjarlärosätet. Andelen som bytt lärosäte är något högre bland män (10 procent) än bland kvinnor (9 procent).

De flesta byten av lärosäten skedde i början av utbildningen. Drygt en tredjedel skedde efter det första året, och följer man upp efter de två första åren hade mer än hälften av bytena skett.

Inom lärarutbildningen fanns en hel del samarbete mellan lärosäten. Flera lärosäten utan examenstillstånd (Blekinge tekniska högskola, Högskolan på Gotland, KTH) har haft ett samarbete med lärosäten som examinerat studenterna. Mellan Lunds universitet och Malmö högskola har det funnits ett organiserat samarbete, och en stor del av samtliga byten har skett mellan dessa lärosäten. Förutom dessa lärosäten har Gymnastik- och idrottshögskolan, Konstfack och Södertörns högskola höga andelar nybörjare som har bytt till ett annat lärosäte.

Två tredjedelar av nybörjarna hade avlagt en lärarexamen till och med våren 2011. Av samtliga studenter som avlade examen, examinerades 5 procent vid ett annat lärosäte än det lärosäte som de började lärarutbildningen på. Antalet nybörjare vid de tre lärosäten som inte hade eget examenstillstånd var så litet att de inte påverkar andelen som bytt lärosäte.

Sjuksköterskeutbildning

Sjuksköterskeutbildningen är en av de största utbildningarna i högskolan. Höstterminerna 2000, 2001 och 2002 började totalt 7 140 nya studenter på 25 olika universitet och högskolor. Av dessa hade 340, dvs. 5 procent, senare under utbildningen varit registrerade på ett annat lärosäte. Andelen är lika stor bland kvinnor som bland män.

Byte av lärosäte sker framför allt tidigt i utbildningen. En tredjedel av alla som bytt lärosäte gjorde det efter den första terminen. Efter det första läsåret hade 60 procent av alla byten skett. Andelen som har bytt varierar mellan 2 och 8 procent beroende på nybörjarlärosäte.

Examensfrekvensen är hög på sjuksköterskeprogrammet, 86 procent hade avlagt sjuksköterskeexamen. Av de examinerade hade 5 procent, alltså lika stor andel som bytt lärosäte, avlagt examen på en annan högskola än nybörjarhögskolan. Alla lärosäten ligger på samma nivå.

Studie- och yrkesvägledarutbildning

Studie- och yrkesvägledarutbildning gavs vid tre lärosäten höstterminerna 2000, 2001 och 2002: Malmö högskola, Stockholms universitet och Umeå universitet. Av totalt 800 nybörjare dessa terminer hade 70, dvs. 9 procent, varit registrerade vid ett annat lärosäte.

Nästan alla de som bytte lärosäte, 89 procent, var nybörjare vid Malmö högskola. Av dessa hade 95 procent en registreringstermin inom programmet vid ett annat lärosäte (Lunds universitet eller Göteborgs universitet) för att därefter återvända till Malmö och sedan slutföra sina studier där. Detta tyder på ett strukturerat samarbete mellan dessa lärosäten inom studie- och yrkesvägledarutbildningen. Om dessa byten inte räknas in, innebär det att

andelen av nybörjarna som bytt lärosäte sjunker från 9 till 2 procent. Av de examinerade är det också endast 1 procent som har tagit examen vid ett annat lärosäte än nybörjarlärosätet.

Att mäta nationell mobilitet

Ett syfte med denna analys är att visa på komplexiteten i att mäta mobilitet mellan lärosäten. Svårigheterna ligger framför allt i att definiera mobilitet: Vad ska räknas som byte av lärosäte? I det ligger förstås frågan om vad det är man avser med nationell mobilitet.

I den här analysen har vi valt att enbart undersöka studenter på yrkesexamensprogram. Yrkesprogram är tydliga att följa i statistiken vilket också gör det möjligt att följa vad man kan kalla studentens ”studielinje”. Med studielinje menas att studenten följer en tänkt strategi för sin utbildning. Tillfälliga avsteg från en sådan studielinje kan då exempelvis bestå i att studenten vid sidan av programmet läser en kurs. Trots att yrkesexamensprogram är tydliga att följa i statistiken visar analysen på att det finns flera svårigheter med att mäta nationell mobilitet inom programmet.

En svårighet gäller hur man ska se på strategiska samarbeten mellan lärosäten. I den här analysen har strukturerade samarbeten mellan lärosäten identifieras som ett byte av lärosäte. Om man med nationell mobilitet endast vill mäta rörlighet som studenten styr över, innebär alltså detta en överskattning av den nationella mobiliteten. I analysen av vissa program, t.ex. studie- och yrkesvägledarutbildningen, har vi anat att strategiska samarbeten finns. Men hur kan man särskilja vad som i statistiken står för att studenten verkligen bytt lärosäte och vad som är resultatet av ett samarbete mellan olika lärosäten, där studenten kanske inte ens är medveten om att vissa kurser ges av ett annat lärosäte? För detta krävs historisk kunskap om utbildningen på detaljnivå.

Det har också visat sig svårt att hantera organisatoriska förändringar. I analysen har vi valt att betrakta samgående lärosäten, t.ex. Högskolan i Kalmar och Växjö universitet, som en enhet (Linnéuniversitetet) redan innan de gått samman. Det innebär att reella byten av lärosäte som gjordes innan samgåendet inte syns i statistiken, dvs. vi har därmed antagligen till viss del underskattat den nationella mobiliteten.

Vill man fortsätta att mäta nationell mobilitet inom samma ”studielinje” men utöka undersökningen till samtliga utbildningar (dvs. inkludera generella program samt fristående kurser) måste man först i statistiken identifiera en studielinje. Konkret innebär det att avgöra om en registrering på ett annat lärosäte är del i samma utbildning eller inte, vilket ställer stora krav på de avgränsningar som görs. Utbudet av distansutbildning gör det dessutom idag relativt lätt att påbörja studier vid ett annat lärosäte utan att för den skull lämna sitt primära studieval.

Om man istället väljer att bortse från att tolka studenters val och avsikter, finns enklare sätt att mäta mobilitet mellan lärosäten. Ett sådant mått redovisas i Högskoleverkets nyckeltal *nationell mobilitet*.²

Nyckeltalet visar hur stor andel av dem som för första gången började studera vid ett specifikt lärosäte som läsåret innan studerade vid ett annat svenskt lärosäte. Nyckeltalet beskriver alltså att studenten påbörjat utbildning på ett nytt lärosäte, men han eller hon kan fortfarande vara registrerad vid det tidigare lärosätet. Det är alltså bara en förflyttning *till* som redovisas. En annan begränsning med nyckeltalet är att det bara gäller för nya studenter vid en viss högskola, och alltså inte mäter mobilitet även för återkommande studenter. Mätt på detta sätt var den nationella mobiliteten i genomsnitt för riket 29 procent läsåret 2009/10, och andelen per lärosäte varierade mellan 19 och 53 procent.

Det finns alltså flera olika sätt att närma sig frågan om nationell mobilitet mellan högskolor. Vill man fortsätta att utveckla uppföljningen blir det första ställningstagandet att definiera begreppet nationell mobilitet.

²Se *Universitet & högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2011*, 2011:8 R, eller NU-statistikdatabasen: <http://www.hsv.se/statistik/statistikomhogskolan>

Nybörjare på vissa yrkesexamensprogram* höstterminerna 2000, 2001 och 2002, antal som inom programmet bytt lärosäte samt antal lärosäten som antog nybörjare.

Yrkesexamensprogram	Antal nybörjare	Antal nybörjare som bytt lärosäte	Andel av nybörjarna som bytt lärosäte	Antal nybörjarlärosäten
Apotekarexamen	434	3	1 %	2
Arbetsterapeutexamen	780	16	2 %	8
Arkitektexamen	818	50	6 %	3
Audionomexamen	138	3	2 %	4
Barnmorskeexamen**	260	4	2 %	6
Biomedicinsk analytikerexamen	796	22	3 %	11
Civilingenjörsexamen	19 929	1 077	5 %	14
Dietistexamen	158	1	1 %	3
Högskoleingenjörsexamen	18 004	561	3 %	24
Juris kandidatexamen	3 064	111	4 %	5
Konstnärlig högskoleexamen konst och design	931	36	4 %	5
Konstnärlig högskoleexamen musik	629	18	3 %	3
Konstnärlig högskoleexamen scen och medier	228	0	0 %	5
Logopedexamen	135	42	31 %	3
Läkarexamen	1 608	114	7 %	6
Lärarexamen	34 527	3 071	9 %	28
Optikerexamen	176	0	0 %	2
Organistexamen	55	5	9 %	4
Psykologexamen	713	40	6 %	7
Psykoterapeutexamen**	484	10	2 %	15
Receptarieexamen	667	13	2 %	5
Röntgensjuksköterskeexamen	273	3	1 %	8
Sjukgymnastexamen	869	23	3 %	7
Sjukhusfysikerexamen	80	0	0 %	3
Sjuksköterskeexamen	7 141	341	5 %	25
Sjöingenjör- och maskinteknikerexamen	299	4	1 %	2
Sjöingenjörsexamen, påbyggnad**	49	0	0 %	2
Sjökapten- och styrmansexamen	447	6	1 %	2
Social omsorgsexamen	1 495	26	2 %	13

Yrkesexamensprogram (forts.)	Antal nybörjare	Antal nybörjare som bytt lärosäte	Andel av nybörjarna som bytt lärosäte	Antal nybörjarlärosäten
Socionomexamen	3 067	132	4 %	9
Specialistsjuksköterskeexamen**	2 361	108	5 %	20
Specialpedagogexamen**	1 710	7	1 %	6
Studie- och yrkesvägledarexamen	798	71	9 %	3
Tandhygienistexamen	633	16	3 %	8
Tandläkarexamen	434	9	2 %	3
Tandteknikerexamen	238	3	1 %	4
Teologie kandidatexamen	693	21	3 %	6
Yrkesteknisk högskoleexamen	538	0	0 %	10
Totalsumma	105 659	5 967	6 %	

*Yrkesexamensprogram där nybörjare fanns vid minst två lärosäten höstterminerna 2000, 2001 och 2002.

**Påbyggnadsprogram, 1–1,5 år långa.